

3. ASTEBURUKO ATXILOKETAK ETA ESPETXEKO ZIGORRAK BETETZEKO ERA ALTERNATIBOAK: EAE-REN ERANTZUKIZUNAK

1. Sarrera

Sarritan baieztatzen da gizarte batek duen garapen maila bere espetxeen kalitatearen arabera neur daitekeela. Gure ikuspegitik, hasi berria den XXI. gizaldi honetan, arestian egin den baieztapen horrek beste bat beharko luke osagarri gisa: zigorrak ezartzen dituen sistema baten giza eskubideek lortzen duten maila hertsiki lotuta dago sistema horretan askatasuna kentzeko zigorren mailen bide alternatiboekin.

Bada, ildo horretatik, Arartekoak uste du Konstituzioaren 25.2. artikuluan ezartzen den agindua erabat betetzeko -horren arabera zigorren xedea presoak gizarteratzea dazken neurria espetxeratzea litzatekeela, hots, arau-hausterik larrienak zehatzeko neurria baino ez litzateke izango, hau da, neurri arinagoak aplikatuz aurrearreta-emaitzarik lortu ezin denean erabili beharrekoa.

Erakunde honek 1996an argitaratu zuen *Euskadiko espetxeen egoerari buruzko Txostenean* argi islatu zuen beharrezkoa zela herri iritziari espetxearen alternatibak diren neurriei buruzko informazioa ematea, eta baita horien aplikazioa sustatzea eta indartzea ere. Izan ere, hasierako aholkuan esaten zen komeni zela E.A.E.k espetxeen esparruko eskumenak osatzen dituzten betebeharrak hartzea, eta, gero, beste aholku orokorragoa egin zen, ondokoa alegia.

“2. Zigor Kode berrian ezarri diren zehapen alternatiboak betearazteko bidea emango duten beharrezko azpiegiturak sortzea.”

Halaber, Arartekoak Eusko Legebiltzarrerako gertutu zuen 1999ko txosten arruntean bide horretatik doan aholkua egin zuen, hau da, *Euskal Administrazioek erkidegoaren onurarako diren lanak egiteko hitzarmenak harpidetzeko eta sustatzeko beharrezkoa*. Arazo bera aztertu zen Arartekoen Koordinaziorako XV. Jardunaldietan, 2000ko ekainaren 29 eta 30ean Vitoria/Gasteizen egin zirenetan. Gune horretan Arartekoak AA.EE.k zigor alternatiboen aplikazioan eta erregimen irekia betearazterakoan dituzten erantzukizunei buruzko komunikazioa aurkeztu zuen. Aldi berean azpimarratu zuen euskal gobernuak espetxez kanpoko unitateak abian jartzeko aukerak zituela eta horietan zilegi litzatekeela espetxe-zigorra erregimen irekian betetzea. Beraz, orduan ere erakunde honek berriz aldarrikatu zituen erkidegoaren onurarako lanen zigorrak birgizarteratzeko indarra zuela (TBC-EOL). Txosten horren testua II. eranskinean irakur daiteke.

Arestian adierazi den ikuspegi bera du aholku orokor honek eta zigorrak ezartzeko egun indarrean dagoen sistemaren azterketarekin jarraitu nahi du eta, berariaz, sistema honek espetxea ez diren beste zigor batzuk aplikatzeko ematen dituen aukeren bidea jorratu. Azken finean, helburua delituak egin dituztelako zigortu diren pertsona horiek berriz gizarteratzen laguntzeko biderik egokiena askatasunaren galera hori ekiditea, moztea edo, gutxienez, arintzea dela, eta horretarako bide alternatiboak erabili behar direla.

2. Asteburuko atxiloketen zigorra

Asteburuko atxiloketa (AA) zehapen berria da, 1995eko Zigor Kodean (ZK) aurkeztu dena. Zigor hau, oraindik ere zuzenbide erkatuan bitxia eta oso gutxitan erabilia dena, ez da, zorrotz hartuta, askatasuna kentzearen benetako alternatiba, baina esan behar da ohiko espetxe zigorrarekiko nolabaiteko aldaketa eragiten duela betetzeko erari dagokionez: ez da jarraian egiten, motzak diren espetxeratzeen bitartez baizik.

a) Legezko araupetzea

Z.K.ren 37. artikuluan ezarri denaren arabera, zigortzeko era horretan atxiloketa kopuru jakin bat ezartzen da -bat eta hogeita lau artekoa-, eta horietan zehar zigorra jaso duen pertsonak hogeita hamasei ordu egingo ditu atxilotuta etxetik hurbilen duen espetxean. Oro har, zigorra asteburuetan beteko du (ostiraletik igandera), baina betearazteko beste egun batzuk eta hauta daitezke.

Egia esan egineran oso gutxi dira AA zigorra jasotzen duten legez aurkako egintzak. Hoben batzutan ezartzen da -esaterako, etxeko tratu txarrak- eta beste zenbait delitutan (edari alkoholduen eraginpean gidatzea, motoredun ibilgailua legez aurka erabiltzea, edo axolagabekeriaren emaitzako zauriren batzuk), eta adierazi den zehapen hori ezartzeko legezko manuak Auzitegietan gutxien ezartzen direnen artean daude, baina horrek ez du esan nahi horrelako gertaerak gutxitan egiten direnik (besteak beste, ingurumenaren edo herri ogasunaren aurkako delitu batzuk, aizunkeriaren batzuk, justizia eragozteak edo besteren batzuk, adibidez, sexu jazarpenak edo ezkontideak banantzen direnean emaitzako pentsioak ez ordaintzea). Praktikan honek guztiak esan nahi du zigorrak ez direla asko eta, kasu askotan, zigorra era baldintzatuan eteteko eskatzen diren inguruabarrak gertatzen direla, eta, ondorioz, AAk ez direla, azkenean, betetzen.

Beste alde batetik, legeak bideak ematen ditu AA zehapena isunengatik edo erkidegoaren onurarako lanagatik ordeztzeko, eta, kontrara, zilegi da isunak egon direnean erantzukizun subsidiario pertsonal mailan atxiloketak ezartzea. Halaber, kasu jakin batzuetan, zilegi da AAak ezartzea urte batera arteko espetxe zigorraren kasuan eta, aparteko kasu batzuetan, baita bi urteko iraupena duten espetxe zigorraren kasuan ere. Horrela gertatuz gero, atxiloketen kopurua 104 edo 208ra igo daiteke, eta horrela zigorraren betearazpena izugarri luzatzen da eta -gure ustez- erabat galtzen dira askatasuna eteteko zigor honek dituen abantailak.

Ildo horretatik, AA zigorrari, horien kontrako jarrerak izan arren, alderdi positiboak aintzatesten zaizkio: baieztatu egiten da, esaterako, espetxean ixteak eragiten dituen kalteetatik asko ekiditen direla (gizartearekiko loturaren galera, estigmatizazioa, etab.), eta zigorra jaso duen pertsona horrek harreman familiar, laboral eta sozialekin jarraitzeko aukera izaten duela, eta, hasieran behintzat, ez duela bereizketarik eragiten.

Ustez dituen abantaila horiei kontrajarrita -gure iritziz errealak baino teorikoagoak direnak-, hamaika dira AAk betearazterakoan sortzen diren arazo handiak. Arestian esan den bezala, legeak zigorra atxilotuaren egoitzatik hurbilen dagoen espetxean betetzea aurreikusi du. Kasu askotan horrek, berez, distantzia handia dela esan nahi du, eta makina bat arazo lekualdaketak egiterakoan, batez ere atxiloketa igandearen azken

orduetan bukatzen bada. Baina eragozpenik handienen arrazoiak espetxeek AAK era egokian betearazteko dituzten baldintzak dira.

Seguruenik akats horiek ongitzearen ondoretarako Z.K.ren 37. artikulua ondokoa ezarri du: *baldin eta inguruabarrak hori aholkatzen badute, pertsona zigortua bizi den epai-barrutian espeterik ez badago, AA horretarako aukerarik badago behintzat, atxilotuentzako udal gordailutegietan bete daiteke.*

b) **Egoera EAEn**

Ez da gauza erraza aztergai dugun zigor honek Euskadin duen aplikazioari buruzko daturik biltzea. Dena dela, adierazgarriak izan daitezke Donostiako Probintzia Auzitegiako Fiskaltzaren 1999ko Memorian azaltzen diren iruzkin hauek (153 o.):

“Martuteneko espetxean ez dago inolako instalaziorik zigor mota hau modu eraginkorrean eta baldintza egokietan era doi eta isolatuan betetzeko, eta ez dute kapazitate nahikorik, eta, ondorioz, praktikan ez da batere eraginkorra. Horregatik Jurisdikzioko Organoek horien aplikazioa eta betearazpena muga ditzakete maila errealean ezinezkoa delako baldintza egokietan betetzea. Memoria hau egiterakoan adierazi behar da 1999 urtean zehar guztira 31 pertsona izan direla Asteburuko Atxiloketa zigorra bete dutenak, eta 199 daude betetzearen zain”.

Beste alde batetik, Vitoria/Gasteizko Auzitegi Probintzialeko Fiskaltzak ondoko datu hauek eman ditu Langraitz herriko espetxeari buruz: 1999an zehar 266 espediente tramitatu ziren (%77 gizonezkoenak eta %22 emakumezkoenak), eta horietatik - 2000ko otsailaren hasierara arte- guztira 94 bete ziren (%29,65). Espetxeko zuzendaritzak AAK eragiten duen *gehiegizko burokraziaren* arazoa azpimarratu zuen.

Erakunde honek ahaleginak egin ditu 2000 urtean EAEn hiru espetxeetan burutu diren AAi buruzko datuak biltzeko baina datuok zuzkitu dituen zentro bakarra arestian aipatu den Langraitzkoa baino ez da izan; datuok hauek dira:

“Espetxean Asteburuko Atxiloketa zigorrak betetzeko askatasun egoeratik sartu diren pertsonak, 2000 urtean zehar, 28 gizonezko eta 8 emakumezko izan dira. Zigorrak gizonezko eta emakumezkoen sarrera sailetan bete dira. Sai horietan ziega individualak daude (konketa eta komuna), dutxa erkideak eta patio orokorra”.

Beraz, AAK betearazteko portzentaia baxu horrek esan nahi du espetxe zigor laburrak ordeztzeko alternatiba eraginkor mailan porrot egin duela. Areago, 1995eko ZKak ezabatu nahi zuen sei hiletik beherako espetxe zigorrak aurrera egin du, zeharka, beste bi bidetatik. Alde batetik legeak ondorio oso gogorrak aurreikusten dituelako bidezkotu gabeko bi ausentzia egiten dituenarentzat: zigorra etenik gabe betetzea erabaki daiteke, eta horrek askatasunaren galeraren iraupena luzatzen du, atxiloketa honen 36 orduak espetxean bi egun bihurtzen direlako (48 o.) eta, hori guztia, zigorra haustek eragin dezakeen zehapena gorabehera.

Beste alde batetik, eta nahiz eta hau ez azaldu legean berariaz, kasu batzuetan AA etenik gabe gertatzen da, beste kondena batzuk dituztelako espetxean dauden pertsonak

izateagatik edo atxilotuak uste duelako zigorra betetzeko era hau arinagoa dela. Ildo horretatik Langraitzko Espetxeak ondoko datu hauek eman dizkigu:

“Espetxean Asteburuko Atxiloketa zigorra etenik gabe betetzeko askatasun egoeratik sartu diren pertsonak, 2000 urtean zehar 6 gizonetzko eta 7 emakumezko izan dira. Zigorra betetzeko era hori hautatzearen arrazoia burutzapen plana egiterakoan edo ezarri zaien zigorra hausterakoan presoen berariazko asmoa da”.

Hau gorabehera, kontuan hartu behar da legeak ezarri duen betearazpen erregimenaren zurruntasunari (isolamendua ziegan, komunikaziorik eza,...), beste inguruabar bat batu behar zaiola, hots, AA zigorra bete behar dutenek jarraikako bide hori hautatzen dutenean, ez direla espetxeko tratamendu graduetan sailkatzen eta, gainerako presoekin gertatzen ez den bezala, ezin dutela haizugorik gozatu edo erregimen irekirik izan.

AA zigorra betetzeko espetxean sartzeak sortarazten dituen eragozpenak ikusirik -eta, zergatik ez, kontraesanak-, erakunde honek ahaleginak egin ditu pertsona atxilotuak atxiloketa aldi horiek udal gordailutegietan egiteko bidea ematen duen legezko aukera horren aplikazioaren gradua ezagutzeko. Gai honi dagokionez gogorarazi behar da aurreko urteko beste txosten batzutan atxilotzeko zentro horiek beraien helburuak betetzerakoan zituzten gabeziak eta mentsak azpimarratu genituela; bada. mentsa horiek areagotu egiten dira AAK betearazteko aukerak ematerakoan, eta esan behar ezinezko bihurtzen dutela erregimen hau. Espainiako Herriaren Defendatzaileak, *Espetxean eta Atxilotuen Udal Gordailutegien Egoera (1988-1996)* Txostenean, ondorio bera izan zuen Euskadin bisitatu zituen ziegei buruz.

Bestalde, ZK berria indarrean jartzeak udaletan erantzukizun hori eragin eta denbora gutxira, Arartekoak EUDEL erakundeak Eusko Jaurларitzan egin zituen kudeaketa batzuen berri izan zuen; kudeaketa horiek, udal gordailutegietan betearaztea ezinezkoa zen kasuetan AAK Ertzaintzaren ziegatan egiteko aukera aztertzeke ziren. Erakunde honek ez du oraindik ezagutzen zein izan zen kudeaketa horien emaitza; gai honi dagokionez egon daitekeen ustezko akordioari buruzko informazioa eskatu dugu eta ondore horretarako hala Herrizaingo Sailarengana nola Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzza Sailarengana jo dugu, baina ez dugu gai horri buruzko erantzunik jaso. Beste alde batetik, EUDELek 97-02-18ko idazki baten kopia igorri digu; idazki horren bidez orduan Justizia Sailburua zenak maila bera zuen Herrizaingokoari galdera egiten zion ea zilegi zen AAK betetzeko Ertzaintzaren ziegak erabiltzea. Baina arestian adierazi dugun EUDELek ez du Herrizaingo Sailak eman zion erantzuna ezagutzen.

Erakunde honek, aldi berean, berariaz jo du Eusko Jaurларitzako bi sail horiengana azken bi urte hauetan udalen gordailutegietan edo Ertzaintzaren ziegatan betearazi diren AAn kopuruari buruzko datuak jasotzearen ondoretarako. Azken aukera horri dagokionez, Herrizaingo Sailak erantzun digu esanez 1999 eta 2000 urteetan ez dela kasu bat ere egon. Justizia Sailak ez digu erantzun, eta, ondorioz, gai horri buruzko daturik ez duela suposatuta behar dugu .

Labur bilduta, ematen du ez dela AArrik egiten udalen gordailutegietan edo Ertzaintzaren ziegatan.

Dena den, argi dago egungo atxiloketa zentroek ez dituztela askatasun kenketak betetzeko beharrezko baldintzak betetzen, nahiz eta horren iraupena 36 ordukoa izan. Azpiegiturarik ez dago (patioa, ziegatako altzariak, etab.), baina egon daude beste

beharrizan batzuk ere, esaterako laguntza sanitarioari buruzkoa, eta, batez ere, atxilotuei jaramon egiteko eta horiek zaintzeko gaitasuna duen pertsonala faltatzea.

Ildo horretatik, Udal Administrazioaren Nazio Batzordearen barruan atxilotuen udal gordailuei buruz lan egiteko eratu den taldeak, Herriaren Defendatzailearen aholkuak abiaburutzat hartuta, ondorio batzuk azpimarratu zituen. Zerbitzugintza hori finantzatzeko behar den zenbatekoa kalkulatu ez ezik (ikus Barne Ministerioaren 2000-03-06ko Agindua), eta lokal horiek egokitzeko beharrezkoak diren inbertsioen gastuak estaltzeko Udalei dirulaguntzak emateaz gain, atxilotuen zaintzaren arduradunak diren Udaltzaingoko funtzionarioentzako prestakuntza iraunkorra gertutzea komeni zela ezarri zen, eta baita AAn betearazpena legezko berme guztiak betez egiteko beharrezkoa den laguntza teknikoa eta juridikoa ematea ere.

Azken finean, gure ikuspegitik, Espetxeetako Administrazioak AAk betetzeko zentro egokiak sortzeko egin behar dituen inbertsioak aparte utzita -Espetxeei buruzko Araudian gizarteratzeko zentroak izenarekin azaltzen direnak-, ematen du argi dagoela gobernu autonomoak ere erantzukizunak dituela arlo honetan, eta ezin dituela gehiago geroratu.

3. Askatasuna kentzeko zigorra ez diren beste alternatiba batzuk

Zehatzegi jokatu gabe -kasu honetan gure helburua ez delako zigor mailako azterlan juridikoa egitea, euskal administrazio publikoak pertsona zigortuen gizarteratzean jarduteko dituen aukeretara hurbiltzea baizik-, jarraian askatasuna kentzea ekiditen edo murrizten duten eta legeak aurreikusten dituen beste neurri batzuk aztertuko ditugu.

a) Zigorra erregimen irekian betetzea, edo espetzez kanpo betetzea

Gauza nabarmena da espetxeko zigorrak erregimen irekian betetzeak, nahiz eta askatasunaren galeraren alternatiba ez izan, espetxeko zurruntasunaren murrizketa handia eragiten duela eta, ondorioz, itxita egoteak berez eragiten dituen kalteak arintzen dituela. Arestian ere aipatu ditugun Arartekoen Koordinaziorako XV. Jardunaldietan Arartekoak aurkeztu zuen adierazpen horretan erdi-askatasunezko erregimenaren aukerak aztertu ziren, eta baita euskal administrazio publikoak arlo honetan esku-hartzeko dituen aukerak ere. Txosten horren testua (berariazko interesa duen irakurleak II. eranskinera jo dezake). Dena dela, aholku orokor hau egiteko tratamenduko hirugarren graduan sailkatuta dauden presoek buruzko datuak biltzeko ahalegina egin dugu -hots, erregimen irekira irteteko aukerak dituztenak-, eta baita euskal gobernuak gai jakin honetan izan dituen ekimenei buruzkoak ere.

Lehen galderari dagokionez, Langraitzko Zentroaren informazioa baino ez dugu jaso. 2000-11-01ean zentro horretan 48 ziren erregimen irekian zeuden presoak; horietatik 22 erregimen ireki murriztuan zeuden eta 26 egunero ateratzen ziren espetxetik lanera, ikastera, etab. Emakume presoek dagokienez -esan behar da ez dutela sail bereizturik eta, ondorioz, moduluak bigarren graduako sailkapena duten presoekin konpartitzen dituztela- arestian adierazi den data horretan 5 ziren erregimen ireki arruntean zeudenak, eta 4 murriztuan.

Beste alde batetik, Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzaren Sailarengana jo genuen besteak beste ondoko datu hauek eskatuz: *“Erregimen irekian espetxeko zigorrek betetzeko zentroen zerrenda eta deskripzioa -‘Menpeko unitateak’, Espetxeei buruzko Araudiaren 165. artikulua arabera (EA)-, gaur egun Euskadiko Autonomia Erkidegoan egon daitezkeen elkarte edo erakunde publiko edo pribatuak kudeatzen dituztenak”*. Sail horrek eman duen erantzun bakarra ondoko baieztapena izan da: *“Ametzagaña, Martuteneko Espetxearen Menpeko Unitatearen bidez hainbeste erregimen ireki eta betetze alternatibo bermatu da”*.

Preso gazteentzat (gizonezkoak) den Ametzagañako Zentroaren esperientziak iruzkin positiboak jaso zituen arestian ere aipatu den Euskadiko Espetxeen Egoerari (1996) buruzko Txostenean, nahiz eta zentro horretan sartzeko ezarri ziren beharkizun zorrotzak nabarmen jaisten zuen presoek kopurua (1995eko abenduan 11 gazte zeuden, plazak 18 izan arren).

Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzaren Sailak zuzkitu digun informazioan oinarrituta esan daiteke 1996ko EA indarrean jarri ondoren oraindik ere espetxeetakoak ez diren beste erakunderen batek ez duela abian jarri zigorrek erregimen irekian betetzeko beste unitaterik.

Askatasuna kentzeko zigorra betearazteko beste aukera bat EAren 182. artikulua arautu duena da; artikulua horrek bidea ematen du hirugarren graduko sailkapena duten presoak espetxez kanpo eskaintzen diren drogamenpekotasunetatik ihes egiteko tratamendu zehatzetara hel daitezkeen. Langraitzko Espetxeak eman duen informazioaren arabera, data horretan (2000-11-01), 7 kasutan aplikatzen zen adierazi den manu hori (6 gizonezko eta emakumezko 1). Gai honi buruzko beste datu batzuk kontsulta daitezke *Euskadiko Espetxeen Egoerari buruzko Txostenaren* bidezko atalean sartzen diren tauletatik azkenean (I. kapitulua, 1.1.1) drogamenpekotasunetan esku-hartzeko egitarauak aztertzen direnean *erkidegoaren bitartekoetara egiten diren deribazioei* buruzko informazioa ematen duelako.

Halaber, erakunde honek Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzaren Sailari zigorra ohitura galtzeko zentroetan betetzeari buruzko informazioa eskatu zion, baina ez dugu gai horri buruzko berariazko erantzunik jaso. Jaso dugun gauza bakarra sail horrek 1999 eta 2000ean espetxeak ez diren bide alternatiboan proiektuetan eman dituen dirulaguntzei buruz egin zaion beste galdera batetik atera dugu; adierazi duenean laguntzak emateko deialdien bidez *“zigorra era alternatiboan betetzeko presoak jasotzen dituzten erakundeetarako bitarteko ekonomikoak bideratzen direla, hala drogamenpekotasunetatik birgaitzeko zentro moduan nola senda ezinak diren gaixotasunak dituzten presoek jaramon egiteko zentroak”*.

Informazio horien emaitza izan daiteke Eusko Jaurlaritzaren sail horrek ez duela zigorra espetxez kanpoko zentroetan betetzearen esparruan ematen dituen dirulaguntzak jasotzen dituzten erakunde eta elkarten bidez ematen diren zerbitzuen erregistro sistematizatu eta eguneraturik. Nabarmena da espetxeen arloko eskumenei dagozkien funtzioak ez onesteak «mugako» arazo hauen kudeaketa konplikatzeko duela, eta, halaber, argi dago informazioan antzeman diren mentsa horiek herri fondoekin finantzatzeko diren zerbitzuz gintzen plangintza eta kontrolaren nolabaiteko falta frogatzen dutela, eta baita Justizia Sailaren eta espetxeetako erakundeen arteko koordinazio arazo argiak ere.

Ildo horretatik, ezin da ahaztu, maila formalean baino ez bada ere, indarrean jarraitzen duela 1994an Eusko Jaurlaritzak eta Justizia Ministerioak sinatu zuten

lankidetzarako hitzarmen markoak; hitzarmen horretan erregimen irekiaren arloko jarduera koordinatuaren esparruak sartzen dira.

b) **Askatasuna kentzeko zigorrak etetea**

Azken hamar urte hauetan Euskadiko Birgizarteratzeko Institutua (IRSE-EBI) izan da hiru euskal hiriburuetan eta Barakaldon dauden justizia auzitegi-tako Atxilotuaren Laguntza eta Gizarte Orientazio Zerbitzuak (SAOS-ALGOZ) kudeatu dituenak. Zerbitzu hauek -Eusko Jaurlaritzako Justizia Sailak finantzatuta - gainikusten dituzte "betetze alternatiboak", legezko oinarri-rik eduki ez arren oso adierazgarria den denominazio erabat hedatua erabiliz.

Bizkaiko ALGOZak, Neurri Alternatiboen Egitarauaren 1998ko Memorian, neurri horiek honela zehaztu zituen: "oinarri soziopedagogikoa duen zigor mota, ezaugarritzat zaintza eta laguntzaren konbinazioa dituenak". Neurri horien bitartez erantzun norbanakotua eman nahi da eta, prozesatuaren inguruabar pertsonalak eta sozialak kontuan hartuta, pertsona hori berriz gizarteratzea erraztu. Kasu batzuetan ALGOZen proposamenak aurrearretazko espetxeen ordezkotzat planteatzen dira, baina, kasurik gehienetan, hala zigorraren betearazpena era baldintzatuan etenda nola egotzi ezinak diren edota egozgarritasuna murriztuta duten legez aurkako gertaeren egileentzako segurtasun neurrien bidez.

ALGOZetako profesionalek organo judizialen, zigor jurisdikzioari lotuta dauden pertsonen eta erkidegoaren gizarte baliabideen arteko zubi lana egiten dute, benetan beharrezkoa dena. Ia kasu guztietan esku-hartzearen arrazoirik behinena toxikomania izaten da, edo/eta buruko osasuna, nahiz eta, salbuespen moduan, delituak egiteko jokaera sortarazten duten beste faktore mota batzuenatik espetxearen neurri alternatiboak proposatu.

Gizarte txostenak eta espetxean sartzea ekiditeko proposamenak ez ezik, ALGOZek neurri jakin batzuen kontrola eta jarraipena egiten dute, horien izaeraren arabera. Adibidez, baldin eta neurria drogamenpekotasunaren ohitura galarazteko zentro baten sartzea bada, hori betetzen dela gainikustearen erantzukizuna zuzenean har dezake zentroaren erakunde kudeatzaileak edo ALGOZak. Beste kasu batzuetan beharrezko jokaerak, presoaren ohituren aldarazpenak,... egiten direla kontrolatu behar da, eta, normalean, zerbitzu horren langileak izaten dira horien arduradunak.

Aztertu diren zerbitzu horiek zenbatestearen ondoretarako erakunde honek Bilbo, Donostia/San Sebastián eta Vitoria/Gasteizko bulegoetara jo du datuen eske eta zehatz-mehatz eskaini dizkigute, nahiz eta berez beterik dagoen IRSE-EBIko langileen lan-agenda bete egian oraindik ere lan gehiago eragin. Ez da bidezkoa orain erkatzeko analisisa egitea, hala irizpideak nola antolakuntza eta organo judizialekin koordinatzeko motak desberdinak direlako hiru lurralde historikoetan, baina interesgarria da datu batzuk ematea:

Bilboko ALGOZak 2000 urtean 44 kasu aztertu ditu eta horien zerrenda igorri digu. Donostiako zerbitzuak, urte berean, 91 neurri alternatibo aplikatzeko proposamen formulatu ditu eta 53 kausa judizialen jarraipena egin du. Bestalde, Vitoria/Gasteizko ALGOZak esan digu azken urtean 140 neurri betearazi dituela.

Jarduera horien mota eta banaketa antzekoa da hiru lurraldeetan. Egileari egozteko edo zati baten egozteko kasuren batean izan ezik, hau da, horrelakoan zigorraren orde- segurtasun neurri bat aplikatzen delako, gainerako kasuetan zigorra era baldintzatuan

etenda dutenak dira. Halaber, zigorra jaso duten ia pertsona guztiek drogamenpekotasun arazoak dituzte eta, sarritan, buruko osasuneko beste arazo batzuei lotuta. Adibide moduan, Arabari dagokion zerrenda laburtzen dugu:

- a) Zigorren eten baldintzatua, drogamenpekotasun kasuetan (ZKren 87. artikulua): 114 kasu, horietatik 2 alkoholzaletasunekoak.
- b) Eten baldintzatuaren beste kasu batzuk (ZKren 80-83. artikulua): 17 kasu; horietatik 10 derrigorrez ALGOZen aurkeztera behartzen dutenak, zertarako eta *jardueren berri emateko eta horiek bidezko* (ZKren 83.3. artikulua).
- c) Pertsona egotzi ezin dakizkiekeen segurtasun neurriak edo egozgarritasuna murriztuta duten pertsonak: 6 kasu.
- d) Bestelakoak: 3 kasu, horietatik bi indultuak.

Adierazi den bezala, jardueren kopuruetan dauden aldeak ez dira adierazgarriak, ALGOZen funtzioak eta epai organoekin dituzten harremanen arintasunak bereziak direlako lurralde bakoitzean eta, horien barruan ere, aldagarri askori lotuta daudelako eta horien artean funtsezkoak dira epailearen iritzi pertsonalak: zerbitzuaren ezagutza, horri buruz egiten duen balorazioa, alternatibei buruz berak uste duena, eta abar. Beste alde batetik, egon daude neurri zehatzak ezartzen dituzten epaitegiak, adibidez, pertsona salatuaren defentsak eskatuta, eta ez dute inguruabar hori ALGOZen eskuetan jartzen edo, jakina, ez dute horien lankidetzarik eskatzen.

Erakunde bermatzaile honen ikuspegitik IRSE-EBletako langileek egiten duten lan hau oso positiboa da eta zerbitzuok eragin handia izan dute espetxea ez diren zigoren aplikazioan eta, azken finean, hobeto zaintzen dituzte berriz gizarteratzerakoan norbanakoak dituen beharrianak. Dena dela, nabarmen hobe daitezke profesional horiek dituzten lan-baldintzak.

Alde batetik, epai organoen independentziarekiko begirune osoz, kasu batzuetan horien eta zigortuaren inguruabar pertsonalei erantzun egokiak emateko oso erabilgarriak izan daitekeen ikuspegi sozioasistentziala zuzkitzeko sortu diren zerbitzu osagarrien arteko komunikazio eta koordinazio falta igartzen da. Gure aburuz zuzenbidea aplikatzen dutenek (epaileek, abokatuek, etab.) ALGOZek egiten dutenari buruzko informazio osoa izan behar dute, eta oso ondo jakin behar dute nola eskuratu zerbitzu hori eta, ondorioz, zerbitzu horrek erkidegoaren bitartekoen arloan duen ezagutza erabili. Badirudi argi dagoela ALGOZen hedakuntza eta sustapen lan hori Justizia Sailak baino ezin duela egin eta hori egiteko bidea zerbitzu horiei agintzen zaizkien lanen garapenean gehiago murgiltzea dela.

Beste alde batetik, esan behar ez dela erraza zerbitzu horien eraginkortasuna edo egon dauden beharrianekiko duten egokitzapena neurtzea, arestian ere ohararazi den bezala, informazioa ez dagoelako zuzen sistematizaturik. Hiru lurraldeetako ALGOZek era lokabeen egiten dute lan eta Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzaren Sailari urteko memoriak aurkezten dizkioten arren, ez dugu frogatu sail horrek izan diren emaitzen ebaluazio orokorrik egiten duenik, edo, gutxienez, argitaratzen duenik. Halaber, aise frogatu da ALGOZek ez dituztela proposamen guztiak egiten eta ez dutela erabakitzen diren «betearazpen alternatibo» guztietan esku-hartzen, batzutan neurri horien jarraipenaren arduraduna hori egiten den zentroaren erakunde kudeatzailea bera delako.

Aztergai dugun esparru honetan euskal administrazioa sustatzen ari den zerbitzuen gainikusketa izugarri erraztuko litzateke baldin eta sail horrek koordinazio, beharrianen azterlan, ebaluazio eta antzeko lan sakonagoak egingo balitu. Ordea, antzeman diren

ez-betetze horiek eragotzi egiten dute ALGOZen ezagutza eta horien lanak merezi duen balorazio publikoa.

Zerbitzuaren antolakuntzari dagokionez, gaur egun, justiziako administraziooko beste zerbitzu osagarri batzuetan gertatzen ez den bezala -adibidez, euskara itzultzaileetan-, aztergai dugun zerbitzua ez du zuzenean Eusko Jaurlaritzak ematen, eta -arestian esan den bezala- elkarte pribatu batekin harpidetzen den hitzarmenaren bidez gauzatzen da, eta horri ematen zaio dirulaguntza. Hobea den ereduari buruzko eztabaidan sartu gabe badirudi argi dagoela EAEko Administrazioak agindu zaizkion lanak egitea bermatuko duten baldintza batzuk ziurtatu behar dituela. Ildo horretatik, derrigorrezkoa da ALGOZak osatzen dituztenen profil profesionala ezartzea, eta horiei prestakuntza zehatza eskatzea baina, aldi berean, horiei konpentsazio egokiak eskaintzea, bai maila ekonomikoan eta baita prestakuntza iraunkorraren arloan ere, edo, -gure ustez erabat nahitaezkoa den beharkizuna- egin duten lanean erakundeen laguntza jasotzea.

Beste aldetik, esan daiteke luza daitekeen urteko hitzarmenaren formula ez dela egokiena, besteak beste, ALGOZko profesionalen lan-egonkortasunik eza areagotzen duelako eta horrek, seguruenik, eragin txarrak dituelako zerbitzuaren kalitatean.

Argi dago esparru honetan hamaika direla zerbitzuen eskariari aurre egiteko dauden formulak eta *a priori* ezin dela horietatik bat ere bazter utzi. Horrela, adibidez, Catalunya Generalitateak zigor-zehapenekin lotuta dauden zerbitzu guztien zerbitzugintza zuzenean ematea erabaki du. Izan ere, Justizia Sailak Zigor Betearazpenerako Idazkaritza du eta horren menpean daude, Espetxe eta Birgaikuntza Zerbitzuetarako Zuzendaritza Nagusia eta baita Zigor Neurri Alternatiboan eta Gazteen Justiziako Zuzendaritza eta Gizarteratzeko eta Lanera Iristeko Zuzendariordetza Nagusia ere.

Catalunyako ereduaren ustezko abantailei buruzko hausnarketa egitea komeni izatea edo ez izatea gorabehera, ematen du argi dagoela ez dela gaiari eusteko bide zuzen bakarra. Dena dela, ezin da ukatu, nola edo hala, nahitaezkoa dela ALGOZek ematen duten zerbitzuaren kalitatea bermatzea.

4. Ondorioak

Adierazi diren hausnarketak eta iradokizunak laburtzeko, ondoko ondorioak eman daitezke:

1. EAEn arazoak daude ezartzen diren AA erregimeneko zigor guztiak betearazteko. Halaber, egiten diren atxilotetak espetxeetan baino ez dira gertatzen, baina euskal espetxeetan ez da, inon, horretarako leku egokirik sortu. Espetxeetako Erakundeek izan dezaketen erantzukizuna gorabehera, badirudi argi dagoela Euskadin eskumenak dituzten administrazioek ahalik eta arinen hasi behar dutela legeak horrelako zigorrak betetzeko bideratzen dituen atxilotuentzako udal gordailutegiak egokitzen edo, horien ezean, Ertzaintzaren ziegak prestatzen, horrela AAk legeak ezartzen dituen berme guztiakin ahalbideratzeko.

2. Espetxe zigorrak erregimen irekian betetzeari dagokionez, erakunde honek berriz azpimarratzen du beharrezkoa dela zigortuen gizarteratzea erraztuko duten espetxez kanpoko unitateak sortzea. Aukerak hamaika dira (menpeko unitateak, gazteentzako zentroak, amen zentroak, etab.) baina, une honetan behintzat, jorratu gabe jarraitzen

dute. Drogamenpekotasunen tratamenduaren arloetan lanean jarduten duten zentroei buruz uste dugu horien lana sustatu ez ezik, koordinaziorako mekanismoak hobetu behar direla unean uneko ezagutza eta egiten ari diren betearazpenen gainikusketa erraztearen ondoretarako.

3. “Betearazpen alternatiboari” buruz, nahitaez azpimarratu behar da espetxeko zigorra betearazterakoan gertatzen ez den bezala, erabakia hartzea eta gauzatzea ez dela espetxeetako administrazioaren ardura, eta neurria hartzen duen epailearen erabaki hutsari lotuta baino ez dagoela; horrek ALGOZen lankidetzatza izan dezake ala ez.

Bada, bitarteko horren erabilera sustatzeko nahitaezkoa da ematen duen zerbitzua laguntzea eta hedaraztea, ALGOZen eta epai organoen arteko informazio eta komunikazio bideak areagotuz, eta baita zerbitzu horren eta espetxeetako gizarte zerbitzuen artekoak ere. Uste dugu nabarmena dela Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzza Sailak arlo honetan izan behar duen protagonismoa. Aldi berean, beharrezkoa da zerbitzu honen kalitatea era egokienean bermatzeko kudeaketa ereduari buruzko hausnarketari ekitea.